

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Kosmopolitismus
Zuzana Matějková

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Bakalářská práce

Kosmopolitismus

Zuzana Matějková

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Sitek, Ph.D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červenec 2014

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce PhDr. Pavlu Sitkovi, Ph.D. za poskytnutí cenných rad, věcných připomínek, čas a ochotu při vedení této bakalářské práce.

OBSAH

1	ÚVOD.....	1
2	PŘEHLEDOVÁ STUDIE	3
3	KOSMOPOLITISMUS OBECNĚ.....	4
4	ROBERT FINE	5
4.1	Kosmopolitní sociální teorie dle Finea	5
4.2	Kant jako výchozí bod úvah o kosmopolitismu.....	5
4.3	Hegelova kritika Kantova světoobčanství dle Finea	7
4.4	Kosmopolitní právo.....	7
4.5	Konstitucionalizace mezinárodního práva.....	9
4.6	Kosmopolitismus a politické společenství	10
4.7	Kosmopolitismus a humanitární vojenská intervence.....	10
4.8	Klíčové myšlenky kosmopolitismu u Finea	12
5	ULRICH BECK.....	14
5.1	Beckovo pojetí kosmopolitismu	14
5.2	Mediace rizik.....	15
5.3	Metodologický nacionalismus	16
5.4	Vztah rizik a třídy.....	17
5.5	Riziko a hazard	17
5.6	Klíčové myšlenky kosmopolitismu u Becka	19
6	CRAIG CALHOUN.....	21

6.1	Kosmopolitní Evropa	21
6.2	Kosmopolitismus a koncept občanství	22
6.3	Konzumní kosmopolitismus.....	23
6.4	Přístupy ke kosmopolitismu.....	24
6.5	Klíčové myšlenky kosmopolitismu u Calhouna	27
7	ALESSANDRO FERRARA.....	29
7.1	Deliberativní demokracie	29
7.2	Osud vládnutí	29
7.3	Politický kosmopolitismus	30
7.4	Politický kosmopolitismus a veřejný rozum	31
7.5	Klíčové myšlenky kosmopolitismu u Ferrary	33
8	ZÁVĚR	34
8.1	Seznam použité literatury a pramenů	36
9	RESUMÉ	39

1 ÚVOD

Tato práce si klade za cíl představit téma kosmopolitismu, které je v současné době jistě aktuální. Abych tento cíl naplnila, rozhodla jsem se s ohledem na celkový rozsah práce zmapovat přístupy ke kosmopolitismu čtyř významných teoretiků. Postupně představím myšlenky Roberta Finea, Ulricha Becka, Craiga Calhouna a Alessandra Ferrary, tedy autorů, kteří problematiku kosmopolitismu rozpracovali a budu se snažit zachytit hlavní rysy jejich přístupů ke kosmopolitismu, a také klíčové argumenty, o něž se opírají. Zatímco autoři Fine, Beck a Calhoun jsou významnými světovými sociology, pročez byli také pro účely této práce vybráni, Ferrara je odborníkem zejména v oblasti politické teorie, a může tak svým pohledem doplnit přístupy ke kosmopolitismu výše zmíněných sociologů. V závěru potom utvořím syntezí myšlenek jednotlivých autorů, čímž zakončím tuto přehledovou studii.

Proč je téma kosmopolitismu aktuální a důležité? Žijeme v globalizované společnosti, kde postavení národního státu už není zdaleka tak silné a do popředí se hrnou nadnárodní síly. (Bauman 1999: 73). Národní státy jsou ze své podstaty zvyklé mít svou autonomní a svrchovanou vládu, v procesu globalizace však o toto privilegium postupně přichází a o svou moc se musí dělit. Tuto skutečnost lze asi nejvíce sledovat v procesu teritoriálního střetu národních států s nadnárodními institucemi a společnostmi, v němž ztrácí svou výsadu (Pithart 2011: 148-150). Jinými slovy „(...) v důsledku globalizace přestává společnost fungovat na půdorysu národního státu, přestává s ním splývat ve společných hranicích a na její místo nastupuje světová společnost, která ovšem existuje bez světového státu a bez světové vlády“ (Keller 2007: 121). Vzhledem k této nezastavitelné skutečnosti panuje napříč společnostmi pocit chaosu a nejistoty a tento pocit pak ještě více umocňuje absence řádu, na který jsme zvyklí (Bauman 1999: 73).

Snaha odpovědět na vznikající problémy globalizovaného světa s sebou přináší například artikulaci teorií modernizace nebo teorií jak uspořádat svět,

z nichž jednou je právě kosmopolitismus¹. Dnešní doba klade požadavek neustálé modernizace ať už státu, trhu, společnosti nebo životního stylu (Keller 2007: 9). Podle Kellera potom „*Proces globalizace představuje celosvětové vyústění modernizačních tendencí*“ (Keller 2007: 121).

Teoretikové kosmopolitismu, vybraní pro tuto práci se zabývají současnými kosmopolitními problémy a předkládají své vize a přístupy, jak by mohl (a měl) kosmopolitismus fungovat. Nejdříve krátce nastíním obecnou rovinu kosmopolitismu a poté se již budu věnovat jednotlivým autorským pojetím.

---

¹ Dále například multikulturalismus viz Pavel Barša, *Politická teorie multikulturalismu* (2003)

2 PŘEHLEDOVÁ STUDIE

Přehledová studie si klade za cíl vytvořit ucelený souhrn poznání v rámci výzkumné oblasti, kterou si autor zvolí a zkoumá proto výsledky již vzniklých výzkumů a prací na zvolené téma. Přehledová studie také často tvoří součást konkrétního samostatného výzkumu a její úlohou je pak v tomto případě teoreticky uchopit a zasadit daný výzkum do širšího kontextu. Přehledové studie se také rozlišují na základě svého zaměření. Na jedné straně se hovoří o přehledových studiích zaměřených na zmapování dosavadních empirických výzkumů a na straně druhé o přehledových studiích, které přináší souhrn teoretických konceptů a přístupů v dané oblasti (Mareš 2013: 429).

Svou bakalářskou práci jsem se rozhodla uchopit právě jako přehledovou studii, jejímž cílem je definovat koncept kosmopolitismu, který budu sledovat u již zmíněných teoretiků kosmopolitismu.

3 KOSMOPOLITISMUS OBECNĚ

Slovo kosmopolitismus má původ ve dvou řeckých slovech – kosmos (svět) a polis (obec), což samo o sobě zasazuje kořeny kosmopolitismu do starověkého Řecka a antiky (Jandourek 2012: 135). Zenón artikuloval „kosmopolis“ jako „světovou obec, založenou na zákoně společném pro celé lidstvo, jejímiž občany mohou být i barbaři a otroci“ (Fine 2007: 51). Diogenes pak patrně odpověděl na otázku, odkud pochází slovy: „jsem občan světa“ a z tohoto výroku mělo následně vzejít i samotné označení kosmopolita (Jandourek 2012: 135).

Jandourek popisuje kosmopolitismus jako „*pohled na svět, který popírá veškeré rozdělení kulturní, politické a regionální, [...] přičemž cílem je vytvořit politické a společenské sjednocení světa, bez rozporů a konfliktů a jednoho lidstva*“ (Jandourek 2012: 135).

Dnešní kosmopolitismus však usiluje o společenskou univerzalitu a mezi jeho hlavní nástroje patří „trh, konzumní styl života, vědotechnika, individualismus a kulturně komunikační průmysl“ (Juvín, Lipovetsky 2012: 16). Autoři Hervé Juvín a Gilles Lipovetsky uvádí, že tímto způsobem vzniká tzv. „světokultura“, která se snaží sjednotit kulturu celého světa a ustálit univerzálně přijímané vzorce myšlení a norem (Juvín, Lipovetsky 2012: 16).

Předkládají také dvě základní kosmopolitní ideologie: ekologii a ochranu lidských práv. Vznik nových mezinárodních neziskových organizací a humanitárních hnutí neustále roste a stejně tak jejich pravomoci a intervence. Zároveň je kladen důraz na šetrnost vůči planetě a přírodním zdrojům tak, aby mohl být zajištěn blahobyt lidstva na celém světě norem (Juvín, Lipovetsky 2012: 18).

4 ROBERT FINE

Robert Fine je významný britský sociolog, působící na Warwick univerzitě. Kromě toho je také výkonným členem Evropské sociologické asociace. V rámci svého profesního zaměření se soustředí především na témata, jakou jsou lidská práva, sociální a kosmopolitní teorie, modernita a antisemitismus. Mezi jeho nejvýznamnější monografie patří například *Political Investigations: Hegel, Marx, Arendt* (2001), *Democracy and the Rule of Law: Marx's Critique of the Legal Form* (Blackburn Press 2002; Pluto 1984 and 1985) a v českém vydání potom také *Kosmopolitismus. Základní ideje globálního uspořádání* (2007).²

4.1 Kosmopolitní sociální teorie dle Finea

Fine formuluje kosmopolitní sociální teorii na základě požadavku univerzalizmu, jejíž základní premisu představuje myšlenka, že lidstvo musí být vnímáno jako „jedinečný subjekt, u něhož jsou uznávány a respektovány všechny formy rozdílnosti, které jsou však pojmově chápány jako interní ve vztahu k bytostné jednotě všech lidí“ (Fine 2007: 16). Termínem *kosmopolitní sociální teorie* potom Fine vyjadřuje „most mezi kosmopolitismem a sociální teorií“ (Fine 2007: 18). Tezi *kosmopolitní sociální teorie* definuje Fine slovy: „lidstvo je přes všechny naše rozdílnosti fakticky jen jedno a jako takové musí být chápáno“ (Fine 2007: 27). Kosmopolitismus je pak podle něj spjat s představou lidí, náležitých kamkoli, kteří se společně snaží řešit problémy, které spolu nevyhnutelně sdílí (Fine 2007: 17).

4.2 Kant jako výchozí bod úvah o kosmopolitismu

Fine dále hovoří o *novém kosmopolitismu*, který charakterizuje jako politické a intelektuální hnutí se zaměřením na lidská práva, mezinárodní právo nebo mezinárodní vztahy a jehož nástup datuje od roku 1989 (Fine 2007:29). Nový kosmopolitismus vychází z Kanta a opírá se o jeho úvahy o kosmopolitním

² Dostupné z: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/sociology/staff/emeritus/robertfine/> (cit. 10.5. 2014)

uspořádání, spravedlnosti a věčném míru, které formuloval v 18. Století v období francouzské revoluce, což nový kosmopolitismus ospravedlňuje tvrzením, že „kosmopolitní ideály osvícenského myšlení jsou v naší době znovu relevantní“ (Fine 2007: 33).

Jako tři základní komponenty kosmopolitního stavu u Kanta sledává Fine mezinárodní právo, kosmopolitní právo a mezinárodní autoritu. Dalším důležitým předpokladem je zde ochota jednotlivých států spolupracovat, a jejichž konsenzem by vznikla federace (Fine 2007: 67). Na problematiku konsenzu však upozorňuje například Hill ve své tezi o kosmopolitní demokracii, kde píše, že konsenzus je obrazem záměrů a potřeb většiny. Tvořit proto rozhodnutí na základě konsenzu nemusí být vždy správné, neboť názorová většina v otázce lidských práv nemusí zároveň představovat správné řešení problému. Vedle konsenzu tak musí kosmopolitní demokracie najít jiný prostředek k ospravedlnění tvorby svých rozhodnutí (Hill 2004: 143).

Primárním východiskem kosmopolitního uspořádání by byl podle Kanta konec násilných intervencí ze strany jednoho národu do druhého a tudíž konec válek mezi nimi. Díky tomu by postupně došlo k rozpuštění stálých armád jednotlivých států (Fine 2007: 67). Podle Kanta jsou totiž stálé armády příčinou soutěživosti a pohotovosti, které mezi jednotlivými státy panují a následným důvodem k neustálému vyzbrojování, následkem čehož jsou výdaje na stálou armádu daleko vyšší než v případě krátkých válek (Kant 1999: 11).

Podle Kanta „Společenství mezi národy země (ať už jde o společenství v širším, či užším smyslu) dosáhlo již takového stadia vývoje, že porušení práva na jednom místě se pocituje na místech všech“ (Kant 1999: 26). Světoobčanské právo tak podle něj nepředstavuje pouhou ideu, nýbrž nutnou součást mezinárodního práva, kterou je potřeba doplnit na cestě k věčnému míru (Kant 1999: 26).

4.3 Hegelova kritika Kantova světoobčanství dle Finea

Hegel zpochybnil Kantovu souvislost mezi republikanismem a věčným mírem, které tvoří podle Kanta pilíře ideálního řádu. Podle Kanta byla válka výsledkem zaostalosti právě nerepublikánských států. Hegel myšlenku republikánské mírumilovnosti nesdílel a v této souvislosti upozorňoval na hrozbu patriotismu. *„Lidé mohou sami sebe přesvědčovat, že jejich patriotismus znamená připravenost k mimořádným obětem a jednáním, ale ve své podstatě je patriotismus dispozicí státu a identifikovat se s ním“* (Fine 2007: 80–81).

Válka může mít podle Hegela navíc také pozitivní účinky. Válka má podle něj schopnost vitalizovat politický systém jako celek a upřednostnit jeho zájmy před zájmy jednotlivců. Ničím neohrožený a nepřerušovaný mír pak zacyklovává občany v každodenní rutíně a dává jim čas a prostor k soukromému obohacování (Fine 2007: 82).

„Poučení, které si lze podle Finea z Hegelovy kritiky odnést, spočívá v tom, že „válka mezi státy není jen produktem zaostalosti nerepublikánských států nebo bezprávnosti mezistátních vztahů, nýbrž také produktem formy moderního státu samého“ (Fine 2007: 85).

4.4 Kosmopolitní právo

Finea v knize *Kosmopolitismus* dále rozebírá ideu „práva národů“ Johna Rawlse, která podle něj otevírá prostor diskuzi o mezinárodním právu v rámci kosmopolitního diskursu. Mezi zásadní principy práva národů patří například: *„nezávislost a sebeurčení národů, úcta ke smlouvám a jiným dohodám mezi národy, nezasahování do vnitřních záležitostí jiných národů a normy regulující vedení války mezi národy“* (Fine 2007: 121–122). Fine dodává, že Rawls sám sice netvrdí, že se jedná o kosmopolitní práci, nicméně kosmopolitní smýšlení lze v Právu národů vysledovat například u požadavku, aby národy ctily lidská práva nebo možnosti pozastavení premisy nezasahování, pokud se jedná o situaci, kdy dochází k vážnému porušování lidských práv (Fine 2007: 122).

Myšlenka kosmopolitního práva vychází z předpokladu, že všichni lidé bez výjimky jsou občany a tedy nositeli práv. Nicméně aby mohli všichni využívat statusu občana, musí být vytvořen takový systém, který zaručí, že budou jejich lidská práva zajištěna nadnárodně (Fine 2007: 123).

V novém kosmopolitismu se dbá především na dodržování práva nejen mezi občany uvnitř státu, ale i stíhání zločinů proti lidskosti mezi občany jiných států. Proto je snaha vytvořit kosmopolitní právo, které bude důslednější, než je dosud mezinárodní právo. Dále *„upevnit status těchto zločinů v mezinárodním trestním právu, zřídit mezinárodní policejní sílu pro zadržování podezřelých, vybudovat systém nestanného soudního rozhodování a trestu“* (Fine 2007: 171–172).

Dle Finea bylo nejdůležitějším prvkem pro současné kosmopolitní právo ustanovení zákona o zločinech proti lidskosti v Norimberské chartě. A tou se řídil soud při stíhání zločinů proti civilnímu obyvatelstvu (např. židovskému obyvatelstvu). Již v r. 1945 popsal filosof Karl Jaspers nedokonalost „Norimberské charty“. Například, že vinným je nejen ten, kdo o zločinu rozhodl (přikázal), ale i ten, kdo zločin vykonal. A také popřel kolektivní vinu. Jaspers viděl nedostatek v norimberském procesu v tom, že i žalobci se etablovali pouze z řad vítězných mocností. Tím byli souzeni jen Němci, kteří byli hlavní vedoucí silou nacistů. Hannah Arendtová se v některých bodech Jaspersovy kritiky Norimberské charty lišila, a to především v kritice německého národa, který označil Němce jako celek za „vyvržený národ“ (Fine 2007: 174–177).

Arendtová poukazovala na chyby v procesu, při kterém byly nedostatečně rozlišeny politické a právní činy, kdy žalobce tvrdil, že Židům může být bezpečno pouze v Jeruzalémském státě. Obžaloba požadovala židovské zákony upřednostňovat před světskými zákony (Fine 179–181).

Největším nedostatkem podle Finea bylo, že soudní pravomoc byla vykonávána čtyřmi vítěznými mocnostmi a ne celkovými mezinárodními

právními předpisy (Fine 2007: 183). Fine se shoduje s Arendtovou na vině jednotlivců při uplatňování práva vůči zločinům proti lidskosti (Fine 2007: 182–183).

Touha po kosmopolitním právu se však ukázala jako nadčasová. Tento ideál „zločinů proti lidskosti“ se před více než 40 let vytratil, neboť v době „studené války“ představitelé světových mocností řešili jiné problémy (Fine 2007: 178).

4.5 Konstitucionalizace mezinárodního práva

Co se týče vztahu kosmopolitismu a mezinárodního práva, Fine udává, že snahou kosmopolitismu je *„rozšířit dosah mezinárodního práva i na problémy přesahující otázky státní svrchovanosti. Zabývá se právy a odpovědnostmi světoobčanů“* (Fine 2007: 30).

Mezinárodní právo považuje jednotlivé státy za svrchované v otázce řešení jejich interních problémů. Optikou mezinárodního práva naplňují státy také roli ochránitele práv a zájmů jednotlivých občanů. Kosmopolitismus se snaží upozornit na možnost, že jsou to naopak právě státy, které nejvíce porušují lidská práva, a prosazuje zákonná opatření, která by definovala, jak se mohou státy chovat k jednotlivcům. A soustředí se také na vytváření takových mezinárodních právních institucí, které přesahují úroveň národních států (Fine 2007: 31).

Vestfálský systém, stvrzený podpisem vestfálské smlouvy z roku 1648, je původní ideou současného systému „realistických“ mezinárodních vztahů, kde systém svrchovaných států představuje přirozený řád, jehož ospravedlnění spočívá ve výsledku historických procesů. Právě toto ospravedlnění kritizuje nový kosmopolitismus, který upozorňuje, že *„mnohé předpoklady vestfálského systému jsou sice dnes v mezinárodních vztazích stále ještě funkční, že však již dozrály podmínky pro rekonstrukci mezinárodních vztahů v kosmopolitním duchu“* (Fine 2007: 32–33).

„Klíčovým indikátorem konstitucionalizace mezinárodního práva je zvýšená autorita Organizace spojených národů a jejich angažovanost nejen v konfliktech mezi státy, ale i v konfliktech uvnitř státu – v reakci na občanské války, zhroutilí vlády, či na závažné porušování lidských práv“ (Fine 2007: 130–131). V současné době lze také pozorovat, že otázka mezinárodního práva se stále více stává předmětem veřejné pozornosti a stejně tak, že si mezinárodní právo vydobývá vliv na jednotlivé státy, což se projevuje například jejich ztrátou svrchovanosti vůči mezinárodnímu právu. Objevují se významné nestátní instituce jako mezinárodní soudní dvory, které přejímají stěžejní roli v otázce mezinárodních procesů. „Konstitucionalizace mezinárodního práva se snaží vyřešit rozpor mezi zákonem o lidských právech a hrubým porušováním lidských práv, k němuž v praxi dochází, vytvořením světové organizace mající moc vyhlásit mír a realizovat lidská práva“ (Fine 2007: 131–132).

4.6 Kosmopolitismus a politické společenství

Finea znepokojuje stav, jak chápat nový kosmopolitismus. Považuje za nutnost, aby byl chápán mezi dvěma krajními názory, kdy se nabízí jeden názor o tom, že zmizí jednotlivé národní státy se svými specifickými znaky. A druhým krajním názorem je, že se oba tyto světy spolu smíří. Nový kosmopolitismus je vlastně spojení mezinárodních institucí a zákonů, orgánů, které zaručí práva a svobodu světoobčanů společenství. Takovým společenstvím je např. Evropská unie. Za představitele nového kosmopolitismu považuje Fine například Habermase, který ve svých úvahách vychází částečně z učení Kanta. Podle Finea je v Habermasových očích konstituční patriotismus důležitým pilířem, který spoluutváří určitý národní vědomí, které je dané občanům a také jim byl vštěpován proto, aby ochotně brali na vědomí určitá demokratická rozhodnutí, ideologii a občanskou solidaritu. Tyto teze pak byly zakotveny v ústavě (Fine 2007: 90–91).

4.7 Kosmopolitismus a humanitární vojenská intervence

Vztah mezi kosmopolitismem a intervencionismem je jednoznačně komplikovaný a mezi autory, věnujícími se této problematice, se objevují různé

názory. Například Michal Ignatieff upozorňuje, že *„západní národy zabředly do různých snah dát svět do pořádku“* (Fine 2007: 143). Geoffrey Hawthorne zastává názor, že *„státy nemohou být napraveny vojenskými intervencemi“* a David Chandler shledává bombardování Jugoslávie NATEM jako porušení mezinárodního práva a tvrdí, že *„kosmopolitní argumenty podporující omezení svrchovanosti některých států poskytují ve skutečnosti jiným státům právo intervenovat podle vlastní vůle“* (Fine 2007:145). Jinými slovy je možnost použít síly v rukách mocných států vůči státům slabším skryta za rouškou lidskosti, která zde zastává funkci ospravedlnění, jak dodává Hawthorne (Fine 2007:145). Fine si na druhou stranu klade otázky typu: *„jestliže jsou lidé vyháněni ze svých domovů a ohrožování etnickým násilím, nemělo by se v tom případě přikročit k vojenské intervenci?“* (Fine 2007: 147).

Další a zároveň základní otázka zní: jakým způsobem a zda vůbec lze chránit občany, kteří jsou vystaveni násilí či bezpráví ze strany vlastního státu? Humanitární vojenská intervence získává podporu za předpokladu, že ve společnosti panuje veřejné přesvědčení, že uplatnění vojenské síly představuje účinnou a zároveň jedinou formu pomoci. Využití vojenské síly pro humanitární účely se však často jeví sporně. Jako příklad uvádí Fine intervenci USA v Somálsku v letech 1992 až 1994, která byla sankcionována Organizací spojených národů. Americkou intervenci v Iráku lze potom považovat za soudobou kauzu a předmět spekulací o uváženosti tohoto zásahu (Fine 2007: 143–144).

Kosmopolitismus však apeluje na snahu nebýt nadále lhostejný k porušování lidských práv a právě proto nemůže vyloučit možnost humanitární vojenské intervence jako možnost pomoci. I proto se však musí snažit vytvořit podmínky, které ospravedlňují takový zásah a zároveň stanoví, které instituce jsou k němu oprávněny (Fine 2007: 147–148).

4.8 Klíčové myšlenky kosmopolitismu u Finea

Robert Fine ve své knize *Kosmopolitismus. Základní ideje globálního uspořádání* předkládá komplexní náhled do kosmopolitismu a osvětluje kosmopolitní sociální teorii ve svém pojetí, kterou definuje jako snahu vytvořit vědu o společnosti. Tato teorie vychází z požadavku univerzalizmu a představy, že lidstvo jako takové tvoří jedinečný celek, u něhož musí být i přes rozdílnosti mezi jednotlivými bytostmi zachována základní jednota lidstva (Fine 2007: 27).

Jednou z klíčových myšlenek je Finův názor, že kosmopolitismus by měl být realizován jako výzkumný program, který se postupně vyvíjí, spíše než ideální stav, k němuž se má v budoucnosti dojít. Naopak by měl být reflektován v současnosti (Fine 2007: 224).

Ve svém pojetí kosmopolitní tradice vychází Fine z Kantových myšlenek o světoobčanství, neboť Kant a jeho kosmopolitní vize představuje určitý základní kámen celé teorie. Vedle Kantovy teorie upírá Fine pozornost také k Hegelovi a jeho teorii přirozeného práva, která rovněž tvoří kořeny kosmopolitismu (Fine 2007: 63).

Fine koncept kosmopolitismu uchopil v rámci několika tematických okruhů a to především v oblasti mezinárodního práva a lidských práv, kterým se v této knize věnoval. Snaží se především vysvětlit, v čem je mezinárodní právo nedostačující a propojit jej s právem kosmopolitním. V této souvislosti předkládá Fine myšlenku, že hlavním porušovatelem lidských jsou jednotlivé státy, které jsou svrchované. Ta slouží zároveň jako argument, proč mezinárodní právo selhává v zabezpečení občanů. Řešením je kosmopolitní právo, sahající za pravomoci svrchovaných států (Fine 2007: 30–31).

V druhé polovině této knihy přechází Fine k problematice vztahu kosmopolitismu a humanitární vojenské intervence a stíhání zločinů proti lidství. Fine zde polemizuje nad problematikou intervencionismu, která se jeví

velmi problematická. Jsou-li v nějakém státě porušována lidská práva, je potřeba těmto občanům v nouzi pomoci. Ale v jakém případě se jeví vojenská intervence jako adekvátní řešení a kdy ne? Tato otázka je podle Finea velmi sporná, neboť ne vždy se v minulosti ukázala vojenská intervence jako oprávněná a navíc může v některých případech docházet k využití této situace mocnými státy. Vyřešit tuto otázku přikládá Fine za úkol právě kosmopolitismu, který by měl zaručit adekvátní podmínky řešení (Fine 2007: 143–148).

5 ULRICH BECK

Ulrich Beck je světově významným sociologem, působícím na katedře Sociologie v Mnichově a je také hostujícím profesorem na London School of Economics and Political Science. Jeho hlavní oblastí zájmu jsou modernizační teorie, globalizace, kosmopolitismus, kosmopolitizace, riziková společnost atd. Mezi jeho nejvýznamnější a nejznámější publikace patří například *Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně* (2004), *Kosmopolitní vize* (2006), *Co je to globalizace? Omyly a odpovědi* (2007).³

5.1 Beckovo pojetí kosmopolitismu

Ulrich Beck pracuje s pojmem globalizace, v souvislosti s kosmopolitismem jako teorií a kosmopolitizací jako vědeckým programem v praxi. V tomto bodě ukazuje Beck na rozdíl mezi kosmopolitismem a reálně existující kosmopolitizací. Kosmopolitizace probíhá každý den a snaží se reagovat na nechtěné a nezamýšlené vedlejší účinky, jež kosmopolitní realita produkuje. „*Kosmopolitizace odhaluje neviditelné a nechtěné následky globální propojenosti*“ (Beck: 2011: 1347–8).

Kosmopolitizace je také zároveň nástrojem, jímž je přetransformována národní koncepce, neboť kosmopolitizace může být konceptualizována pouze na globální úrovni v souvislosti s teorií rizikové společnosti (Beck, Levy 2012: 6–10). Kosmopolitizace může být podle Becka z části představována jako empirická analýza a z části představuje metodologickou alternativu vůči metodologickému nacionalismu. Nadále už nelze pohlížet na druhé jako na cizince, ale musíme je přijmout jako partnery, se kterými jsme spojeni společným zájmem o přežití, který komplikují globální rizika (Beck 2011: 1356–7).

Beck dává také velký důraz na moc kapitálu na pracovním trhu. Argumentuje, že se zaměstnanci v jednotlivých státech stávají snadno

---

³ Dostupné z: <http://www.ulrichbeck.net-build.net/> (cit. 10.5.2014)

nahraditelnými zaměstnanci dalších zemí, a to především z oblastí chudých regionů. „Neviditelní“ druzí v jiných zemích se tak stávají ekonomickými nepřáteli občanů (zaměstnanců) konkrétních států. Výsledkem tohoto procesu je potom odpor a nepřátelství vůči cizincům, které podle Becka začíná nabývat enormních rozměrů. V tomto smyslu se tedy bohužel nedá hovořit o světu otevřenému kosmopolitnímu přístupu (Beck 2012: 10–11).

5.2 Mediace rizik

Další oblastí Beckova zájmu jsou kosmopolitní události a jejich vznik, potažmo šíření. Podle Becka jsou globální krize především vázány na globální zpravodajská média. Prostřednictvím médií vznikají kosmopolitní události, které jsou v tomto smyslu značně medializované a selektivní. Při reflexi tohoto problému odkazuje Beck na Deweyho a jeho myšlenku, že lidé zůstávají lhostejní do chvíle, kdy začnou o problémech a jejich následcích komunikovat s ostatními. Podle Becka jsou to globální rizika, která vytváří „imaginární společenství“⁴ a svádí dohromady lidi sobě jinak vzájemně cizí. Síla médií intenzivně šířit zpravodajství ve všech možných zemích, má za následek povědomí problému mezi lidmi, který je medii označen za globální. *„Tím, že navzájem cizí lidé po celém světě přijímají se stejnou mírou obav mediální zpravodajství, informující je o stejném globálním problému, má za následek, že se tito navzájem cizí jedinci stávají sousedy“* (Beck 2011: 1350).

To je zároveň způsobem, jímž mohou „imaginární společenství“ vznikat podle Andersona, z něhož Beck v této souvislosti čerpá. V tomto smyslu se jedná o komunity se sdíleným osudem a naopak se nejedná o komunity s členstvím, které si vybíráme na základě osobních zájmů, volnočasových aktivit a podobně. (Beck 2011: 1350–3). Beck rozlišuje národní a kosmopolitní imaginární společenství tím, že národním komunitám přisuzuje důraz na původ a historii, zatímco komunitám kosmopolitním důraz na budoucnost. Členové kosmopolitní komunity představují všechny lidské bytosti nezávisle na rase či

---

⁴ S tímto termínem pracuje Benedict Anderson ve své knize *Představy společenství*

vyznání, které v současné chvíli nebo v budoucnosti čelí stejným hrozbám (Beck 2011: 1354).

5.3 Metodologický nacionalismus

„Základním předpokladem metodologického nacionalismu je přesvědčení, že národ, stát a společnost je přirozenou sociální a politickou formou moderní společnosti“ (Beck 2011: 1347). Metodologický nacionalismus⁵ potom výrazně ovlivňuje perspektivu výzkumníků. Globální rizika jsou však v rozporu s metodologickým nacionalismem, protože jejich účinky a důsledky překračují národní hranice a mohou být pociťovány mnoha státy společně (Beck 2011: 1347–9).

Beck se snaží vysvětlit, proč podle něj metodologický nacionalismus v kosmopolitní otázce selhává. Argumentuje tím, že evropská sociologie je již od 19. století v souladu s nacionálním paradigmatem, které ale v současné době selhává při řešení problémů (Beck 2007a: 286). Toto paradigma vychází z předpokladu, že kultura je zakořeněná národně a bylo tímto způsobem vykonstruováno na pozadí významných společenských změn přelomu 19. a 20. století. Tato perspektiva se postupně ustálila jako přirozený způsob ke studiu sociálních procesů, přičemž tento způsob naplňuje právě metodologický nacionalismus (Beck, Levy 2012: 7).

Přístup metodologického nacionalismu brání především podle Becka procitnutí sociálních věd k jádru problémů modernizace a globalizace. Nový kosmopolitismus vyslovuje potřebu aplikovat jakousi formu metodologického kosmopolitismu. Aby bylo možné zavést tento přístup, který dokáže uchopit problémy na globální úrovni, musí být soudobá sociologie přeorganizována (Beck 2007a: 287).

---

⁵ Vedle Ulricha Becka pracují s konceptem metodologického nacionalismu také například Andreas Wimmer a Nina Glick Schiller (2009).

5.4 Vztah rizik a třídy

Beck se také zabývá vztahem rizika a třídy v rámci sociálních nerovností a je toho názoru, že kategorie třída není dostatečně silná k uchopení a vyřešení kosmopolitních jevů v oblasti sociálních nerovností v rizikové společnosti (Beck 2013: 4). Těmito jevy má Beck na mysli například klimatické změny, finanční krizi, pád Berlínské zdi, teroristické útoky z 11. září a podobně, přičemž u všech kosmopolitních jevů shledává následující společné znaky: *„k těmto jevům dochází nečekaně, což nutně znamená, že překračují hranice sociologické imaginace a jsou globálními ve svých důsledcích a rozsahu“* (Beck 2012a: 7).

Podle Becka nedokáže systém tříd uchopit současná globální rizika, protože se jedná o záležitosti státní distribuce rizik, překračující hranice jednotlivých států, které nemůžou být zařazeny do kategorie třídních konfliktů. Distribuce rizik ve svých důsledcích vytváří dvě skupiny států – mocné státy, které rizika vytváří a státy, které jsou jejich produkcí rizik následně ovlivněny. Současná sociologie zůstává podle Becka vůči tomuto fenoménu, bezbranná a slepá (Beck 2013: 5–6). Jako nezbytný požadavek se proto jeví paradigmatický obrat od metodologického nacionalismu k metodologickému kosmopolitismu (Beck 2012a: 7).

5.5 Riziko a hazard

Beck dále ve vztahu k riziku dává pojem „hazard“ a je názoru, že teze rizikové společnosti s sebou přináší nejrůznější problémy jako je globální oteplování, AIDS, terorismus atd. Tyto problémy jsou jednak sociální a jednak fyzikální podstaty, v tomto smyslu je Beck názoru, že tyto problémy však nikdy nejsou náтурой pouze čistě jedné z těchto podstat. Problém vidí Beck ve způsobu, kterým je veden design výzkumů – *„čím více se soustředíme na mediaci a medializaci rizika, tím více se vystavujeme nebezpečí, že se dopustíme ignorace syntézy přírody a společnosti v rámci rizikové společnosti“* (Beck 2013: 6). Jevy jako například globální oteplování jsou obvykle definovány jako přírodní katastrofy, ale příroda sama o sobě katastrofická není. Katastrofický charakter

se může objevit pouze v souvislosti se společností, která je katastrofou zasažená a vykazuje sociální zranitelnost (Beck 2013: 6).

Individualismus představuje podle Becka důsledek každodenního života v rizikové společnosti a selhání klíčových systémů a institucí v otázce vyrovnání se s riziky. Toto selhání vede ke ztrátě důvěry jednotlivců v tyto instituce a nutí je spoléhat opět jen sami na sebe (Beck 2007a: 289).

5.6 Klíčové myšlenky kosmopolitismu u Becka

V Beckově pojetí jsou velice patrné především koncepty globalizace a rizikové společnosti, v rámci nichž uvažuje také o kosmopolitismu. Globalizace se, jak píše Beck, rozšířila a rozšiřuje hlavně díky moderním technologiím jako je snadnost a dostupnost dopravy, internet a svoboda lidí cestovat. Díky tomu nadnárodní společnosti využívají možnost k expanzi svých firem, výrobků i rozšíření pracovního trhu. Děje se tak nezávisle na jednotlivých vládách, které tomuto rozšiřování vlivu a také výnosu, nemohou zabránit a ani ho ovlivnit. (Beck 2007b: 81).

Teorie rizikové společnosti pracuje se společnostmi, která čelí nějakým rizikům či katastrofám, které ji do budoucna ohrožují a jež musí společnost včas odhalit a zabránit jim. S tím souvisí pojem riziko, který je zásadním pojmem teorie rizikové společnosti a představuje jakési varování, které signalizuje, že je zde nějaký problém, který došel do fáze, kdy jej nelze déle ignorovat a naopak je potřeba ho začít řešit (Beck 2013: 8). Kosmopolitismus je zde dáván do vztahu s rizikovými kosmopolitními událostmi, kterými jsou podle Becka například finanční krize nebo klimatické změny (Beck 2007:287).

Klíčovým konceptem Beckova pojetí kosmopolitismu je koncept kosmopolitizace, protože podle Becka *„nežijeme v éře kosmopolitismu, nýbrž v době kosmopolitizace.“* (Beck 2012a: 7). Kosmopolitizace totiž představuje výzkumný program, čímž se odlišuje od kosmopolitismu ve smyslu filozofického konceptu (Beck 2011:1347). Beck mluví o *„praktikování každodenní kosmopolitizace, která se snaží odhalit nechtěné postranní efekty kosmopolitní reality, nezamýšlené ve svém kosmopolitním důsledku“* (Beck 2011:1348).

Dalším klíčovým konceptem, se kterým Beck pracuje, je metodologický nacionalismus, nebo respektive jeho kritika. Svou kritiku argumentuje tím, že selhává při řešení kosmopolitních jevů ve společnosti, protože jeho výchozím předpokladem k uchopení sociálních, ekonomických či politických problémů ve společnosti je národ či stát. Takto stavěná sociologie je ale podle Becka

zastaralá. Kosmopolitní jevy ve svých důsledcích stírají a překračují hranice jednotlivých států a ambicí kosmopolitismu je proto úsilí o odklon metodologickému kosmopolitismu, který v sobě ale nese požadavek komplexní reorganizace současné sociologie (Beck 2011: 1349).

Dalším klíčovým konceptem jsou imaginární společenství, která představují společenství, jejichž členové sdílí společný rizikový osud. Sounáležitost k těmto společenstvím tedy nevniká na základě dobrovolného zájmu, ale na základě snahy čelit globálním rizikům, které ovlivňují stejnou měrou všechny jedince, nezávisle na tom, kde žijí (Beck 2011: 1353).

6 CRAIG CALHOUN

Craig Calhoun je významným americkým sociologem, což také potvrzuje jeho funkce ředitele London School of Economics and Political Science. Než přijal tuto funkci, byl mimo jiné také prezidentem Social Science Research Council a profesorem na New York University.⁶ Ve svých publikacích se věnuje především tématům jako kosmopolitismus, nacionalismus, kultura a komunikace, organizace, náboženství a dalším druhům sociální solidarity. Mezi jeho nejznámější publikace patří například *Critical Social Theory* (1995), *Nationalism* (2001) nebo *Nations Matter: Culture, History, and the Cosmopolitan Dream* (2007).⁷

6.1 Kosmopolitní Evropa

Jedním z hlavních témat, nad kterými Calhoun uvažuje, je Evropa. Na Evropu nahlíží jako na nesporný předmět zájmu globálního charakteru a také na předmět mnoha projektů. Podle Calhouna je v současné době snaha především o vytvoření stále více globalizované Evropy. Důležitým aspektem Evropy je především národní integrace, která byla vždy součástí evropského uspořádání dávno před vznikem Evropské unie. Podle Calhouna je Evropa místem, které uchopuje svět jako celek z kosmopolitního hlediska (Calhoun 2009: 637–8).

Calhoun poukazuje na to, že Evropa prošla jistou rekonstrukcí, co se týče uspořádání a sebe pochopení. Dle vestfálského modelu uspořádání z roku 1648 představovala soustavu jednotlivých národů, které suverénně spravovaly svá jednotlivá území. Tento přístup v úvahách o Evropě je určitým způsobem naplněn i v dnešní otázce evropské integrace v rámci Evropské unie, avšak pojem „národ“ prošel změnou ve svém významu. Dřívější výklad pojmu národ spočíval v definici národu jako komunitě lidí s vlastní kulturou, jazykem a dalšími charakteristickými vlastnostmi, které jsou ostatním národům cizí.

---

⁶ Dostupné z: <http://www.lse.ac.uk/aboutLSE/meetTheDirector/home.aspx> (cit. 10.5.2014)

⁷ Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Craig_Calhoun (cit. 10.5.2014)

V současné době nese pojem „národ“ význam v souvislosti se státy a souvisejícími institucemi a podobně. Tímto způsobem je nahlíženo postavení Evropy sestávající z jednotlivě oddělených avšak podobných států (Calhoun 2009: 643).

V této souvislosti pak Calhoun upozorňuje, že toto postavení Evropy v sobě nese požadavek vlastní evropské produkce, i když často pochází produkce Evropy z neevropských zdrojů a to především z koloniálních oblastí obchodu (Calhoun 2009: 643).

Mění se také samotná konceptualizace Evropy. Projekt Evropské Unie s sebou přinesl snahu o re-konceptualizaci. Impuls vycházel z potřeby porozumět současným procesům, kterými Evropa prochází (Calhoun 2009: 644–5).

6.2 Kosmopolitismus a koncept občanství

Calhoun dává ve svých úvahách o kosmopolitismu do souvislosti také koncept občanství. Kdo je to kosmopolitní občan? V úvahách o kosmopolitismu často převládá názor, že „*kosmopolita je občanem světa*“ (Calhoun 2008: 109). Tato představa ale může být podle Calhouna nebezpečná, pokud světové občanství znamená odejmutí práv občanství v konkrétních státech. Takové světové občanství totiž zjevně nezajišťuje stejnou úroveň ochrany jako klasický typ občanství (Calhoun 2008: 109–111).

Kosmopolitismus však sám sebe prezentuje jako globální občanství a jeho středobod je soustředěn v západní vizi světa. Sám sebe také nahlíží jako „Třetí cestu“ mezi korporátní globalizací a nacionalismem (Calhoun 2003b: 109–110).

Podle Calhouna je kosmopolitismus záležitostí snahy o dosažení globální spravedlnosti. Může mít také podobu politického projektu ve smyslu snahy vytvořit adekvátní instituce pro současné globální integrace na nadnárodní

úrovni (Calhoun 2008: 107). *„Kosmopolitismus by neměl být volně plovoucím kulturním vkusem, osobním přístupem nebo etické volby; kosmopolitismus musí být záležitostí institucí“* (Calhoun 2008: 109).

Základním prvkem kosmopolitních teorií jsou cestovatelé, kteří volně překračují hranice. Jsou tu však i jedinci, kteří nemají takovou možnost volně překračovat hranice – například Mexičané migrující do Spojených států amerických. Přestože jim bylo umožněno překročit hranice, nelze o nich mluvit jako o kosmopolitech, protože nejsou abstraktně univerzálním příkladem, se kterým kosmopolitní teorie pracuje (Calhoun 2008: 110).

Mnoho teoretiků pracuje s konceptem kosmopolitismu na základě abstraktní rovnocennosti lidských bytostí, ale Calhoun se s tímto přístupem neztotožňuje. Podle Calhouna je kosmopolitismus zakotven na základě lidských vazeb. Tyto vazby vznikají tím, že vyváříme osobní vztahy. Lidé jsou sice vzájemně propojeni, ale nikdy ne zcela a právě v tom se odlišuje od pohledu abstraktní ekvivalence, která předpokládá svět kompletně propojený. Proto by podle Calhouna neměl být kosmopolitismus konstruován na základě univerzalizmu, protože to, co činí kosmopolitismus silnějším, je přístup postavený na základě vazeb (Calhoun 2003b: 112–113).

6.3 Konzumní kosmopolitismus

Ve velkých městech globálního světa je kosmopolitní všudypřítomnost nepřehlédnutelná. Na jedné straně je čínská kuchyně globální záležitostí všude po světě, nejen ve specifických regionech Asie. Na straně druhé není problém najít kdekoli na světě restauraci KFC (Calhoun 2003b: 112). Podle Calhouna představuje *„jídlo, turismus, literatura a oblečení tvář kosmopolitismu. V tomto smyslu hovoří o konzumním kosmopolitismu, který se neustále rozšiřuje a poskytuje ujišťující představu liberálům, že globalizace přináší pozitivní kulturní pluralismus. To potom podporuje představu, že kosmopolitní politika je potenciální cestou k demokracii“* (Calhoun 2003b: 112).

Takový kosmopolitismus je především kapitalistickým projektem, kterému se daří především na vrcholu mezinárodních korporací a elit napříč světem, zatímco obyčejní lidé žijí své životy pouze na lokální úrovni (Calhoun 2003b: 112).

6.4 Přístupy ke kosmopolitismu

Calhoun se postupně dostává ke kosmopolitismu a jeho jednotlivým variantám. Společným jmenovatelem všech kosmopolitních přístupů je podle Calhouna normativní požadavek na etiku a politiku, jenž prostupuje s různou měrou všechny kosmopolitní přístupy. Calhoun rozebírá celkem čtyři kosmopolitní přístupy, které vysvětluje a rozlišuje na základě jejich přístupu k pojmu občanství. Nejvíce ho zneklidňuje abstraktně normativní přístup, který Calhoun dělí na extrémní a mírný kosmopolitismus (Calhoun 2003a: 537).

Nejvíce radikálně univerzalistický přístup ke kosmopolitismu klade důraz především na závazky a povinnosti jednotlivců. Představitelkou tohoto přístupu je například Martha Nussbaum, která vychází ve svých úvahách o kosmopolitismu ze Stoického učení (Calhoun 2003a: 537). V tomto pojetí má pojem „občanství“ fundamentální význam a důraz je kladen na morální aspekt v oblastech jako je etnická nebo národní solidarita. Tento přístup je označován také jako extrémní kosmopolitismus. Calhoun kritizuje tento přístup za to, že má tendenci popírat sociální realitu s argumentem, že přeci není možné nepařit do nějaké sociální skupiny nebo kultury (Calhoun 2003a: 536–538).

Druhý přístup se soustředí spíše na práva nežli povinnosti a je zakotven spíše v demokratické teorii. Představitelem tohoto přístupu je například David Held, jehož přístup je označován jako umírněný a na rozdíl od Nussbaumové nezastává názor, že je zde zapotřebí jakési morální báze pro politiku. Zastánci tohoto přístupu jsou názoru, že je zapotřebí takového demokratického řádu, který bude spravovat všechny záležitosti, v nichž jsou občané vzájemně propojeni (Calhoun 2003a: 538–539). *„Lidé by potom byli občané politických komunit a dalších širších lokálních a globálních sítí, které ovlivňují jejich životy“* (Calhoun 2003a: 538).

První dva přístupy potom Calhoun odlišuje od dalších dvou přístupů, které kladou největší důraz na požadavek diverzity. U všech přístupů shledává Calhoun podobný elitistický přístup, ale na druhou stranu se podle něj shodují v tom, že faktory, které utváří lidské životy, nejsou formovány v rámci uzavřených společností. Jedná se naopak o jakýsi komplex kultur a komunit. Největší společnou slabinou, kterou vykazují všechny zmíněné přístupy, je podle Calhouna snaha zacházet a jednat s komunitami jako s jednotlivci (Calhoun 2003a: 541).

Třetí kosmopolitický přístup, který je spojen spíše s městským životem, než s politickými organizacemi je charakteru spíše socio-psychologického a pojem občanství je zde promyšlen na úrovni spíše měst než států. Základním východiskem tohoto přístupu je tolerance a soužití s cizinci a neznámým okolím. Důležitou vlastností občana je v tomto přístupu otevřenost a schopnost pohybovat se ve více kontextech (Calhoun 2003a: 539–541).

Čtvrtý kosmopolitický přístup, který zde Calhoun klade důraz především na koexistenci a vzájemný vliv rozmanitých kulturních vlivů a hodnot. Jedná se tedy o přístup především kulturní a Calhoun jej nazývá kritickým kosmopolitismem. Tento klade větší důraz na participaci než třetí přístup a sousředí se také na práva (Calhoun 2003a: 539–540). Pojem občanství dle něj představuje společný rámec, který je třeba univerzálně sdílet (Calhoun 2003a: 541). Calhoun dodává, že *„důležitou roli zde hraje také to, do jaké míry je imaginace v pozadí kosmopolitní sociální teorie zakořeněná ve způsobu, kterým operují elity v rámci globalizace“* (Calhoun 2003a: 541).

V případě sociální solidarity upozorňuje Calhoun na fakt, *„že nikdo nemůže žít mimo partikulární solidaritu“* (Calhoun 2003a: 544). U některých kosmopolitních teoretiků převládá představa, že je to možné, ale v takových případech se jedná pouze o představu. Calhoun dále zastává názor, že bychom neměli chtít opustit kosmopolitní přístup, protože o některých problémech nelze

uvažovat mimo kosmopolitismus. Nicméně bychom měli usilovat o jakousi transformaci kosmopolitního přístupu (Calhoun 2003a: 544).

V závěru Calhoun píše, že kosmopolitismus není špatný přístup, nicméně je neadekvátní. Neměl by však být opuštěn, naopak by měl být zdokonalen, a to především v otázce jednotlivých komunit, kultury a dalších forem solidarity, které bychom měli brát na zřetel (Calhoun 2003a: 547).

6.5 Klíčové myšlenky kosmopolitismu u Calhouna

Důležitým pojmem, se kterým Calhoun pracuje, je občanství. Podle Calhouna je občanství předmětem, se kterým kosmopolitní přístupy různým způsobem pracují. A právě na základě představy o občanství postupně představuje a rozlišuje extrémní kosmopolitismus, umírněný kosmopolitismus, socio–psychologický kosmopolitismus a kritický kosmopolitismus. V rámci konceptu občanství uvažuje také o tom, kdo je to kosmopolitní občan. Kosmopolita je člověk, cestovatel, který má možnost volně překračovat hranice. Tato možnost mobility ale není pro všechny stejná, naopak se jedná o privilegium. V této souvislosti reaguje na všeobecný názor, že kosmopolita je občanem světa. Tento názor je podle něj do jisté míry znepokojivý. Svě znepokojení dokládá tím, že v takovém případě není kosmopolita chráněn jako klasický občan, neboť kosmopolitní občanství v tomto smyslu zajišťuje pouze nižší úroveň občanských práv (Calhoun 2008: 108–111).

Dalšími pojmy, se kterými Calhoun v rámci kosmopolitismu pracuje, jsou etika a politika. Podle Calhouna jsou tyto pojmy prostoupeny všemi kosmopolitními přístupy, které přikládají oběma pojmům různou váhu důležitosti. Calhoun je v tomto smyslu nejvíce znepokojen normativně abstraktivními přístupy, mezi které patří právě extrémní a umírněný kosmopolitismus. V této souvislosti Calhoun argumentuje, že v těchto kosmopolitních přístupech dochází k nahrazování etiky za politiku (Calhoun 2003a: 537–538).

Celkově shledává Calhoun kosmopolitický přístup v otázce sociální solidarity za nedostačující. Neměl by však být zcela opuštěn, ale naopak by měl být zdokonalen. Nabízí totiž mnohé důležité poznatky v oblasti politické teorie, ale nyní je potřeba prohloubit a namířit pozornost k sociální solidaritě (Calhoun 2003a: 547).

Koncept kosmopolitismu by měl být podle Calhouna konstruován a chápán na základě vazeb, které mezi lidmi vznikají a které nikdy nebudou úplně propojené. Důležité jsou sítě vazeb, které nás umisťují ve světě. Tímto přístupem se vymezuje proti univerzalistickému pojetí kosmopolitismu, který předpokládá abstraktní ekvivalenci lidských osob (Calhoun 2003b: 112–113).

7 ALESSANDRO FERRARA

Alessandro je uznávaným italským filosofem na poli sociální a politické teorie a je profesorem na univerzitě Rome Tor Vergata. Kromě toho je také prezidentem Společnosti italských politických filosofů.⁸ Mezi jeho stěžejní články vydané v českém jazyce patří například *Autenticita a projekt moderny* (1997), *Veřejný rozum a normativista rozumného* (2004) a publikace *Polemika o ústavě* (2006).⁹

7.1 Deliberativní demokracie

Deliberativní demokracie se snaží nabídnout na poli politiky druhou stranu k převažujícímu pojetí demokracie, jímž je agregační demokracie. V agregační demokracii dochází k prosazování zájmů na základě soupeření v demokratické soutěži a selekci elit. Deliberativní demokracie usiluje o opak, a sice o demokracii, naplněnou skrze společnou diskuzi o politice a o tom, co je nejlepší pro veřejné blaho (Ferrara 2007:66–67).

Podle Ferrary musí deliberativní demokracie najít způsob úpravy kategorií k překlenutí národního státu k postnacionálnímu a globálnímu uspořádání. V opačném případě bude stále podléhat metodologickému nacionalismu (Ferrara 2007: 72).

7.2 Osud vládnutí

Vládnutí charakterizuje Ferrara jako proces komplexního řízení a koordinace s absencí formální funkce autority, oprávněné k závazným rozhodnutím a uvalování sankcí. Aby takové řízení mohlo efektivně fungovat, musí být jednotlivé účastnické jednotky v názorové shodě a musí směřovat ke stejnému cíli – například omezení dopadů globálního oteplování (Ferrara 2007: 72–74).

⁸ Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Alessandro_Ferrara#Books_Authored (cit. 13.5.2014)

⁹ Ferrara, Alessandro. 2007. *Nedostatek soudnosti? Evropská a kosmopolitní otázka*. Praha: Filosofia.

Na cestě k postnacionální demokracii je však nutná změna role občanů. Ti totiž do jisté míry představují samotné autory jednotlivých zákonů, kterými se potom řídí. Tato tvůrčí funkce občanů musí být nahrazena myšlenkou demokracie, v níž občané *„jakožto svobodní a rovnoprávní podepisují konstituční smlouvu, která slouží jako standard legitimacy pro tvorbu zákonů, pravidel a administrativních opatření, k nimž pak může docházet už i technickou cestou“* (Ferrara 2007: 77–78). Ve věci přechodu od národní společnosti k postnacionálnímu uspořádání jakým je například Evropská unie neshledává Ferrara žádný potenciální konflikt mezi deliberativní demokracií a systémem vládnutí (Ferrara 2007: 78).

Samotnou Evropskou unii charakterizuje Ferrara jako instituci, která *„rozbíjí jednotu národa, geograficky vyznačeného teritoria, státního aparátu, ekonomiky a ústavy, která dala v průběhu dějin demokracii jakožto politické formě vývojový impuls a dříve nepoznanou stabilitu“* (Ferrara 2007: 79).

7.3 Politický kosmopolitismus

Politický kosmopolitismus vymezuje Ferrara vůči teorii globalizace na základě normativního přístupu, který je vlastní právě politickému kosmopolitismu. Na tomto normativním základě potom politický kosmopolitismus stojí na předpokladu, že *„vztahy mezi státy světa jsou regulovány spíše normami než silou či hrozbou síly“* (Ferrara 2007: 115–117).

Základním principem, kterým se politický kosmopolitismus řídí, je požadavek, aby byla politika stále znovu promyšlena a bylo usilováno o celkové pochopení její podstaty a klíčových myšlenek. Tato cesta je z pohledu politického kosmopolitismu vhodnou cestou k vypořádání se s globalizací (Ferrara 2007: 116).

Kosmopolitní vláda by měla být naplněna pomocí závazných pravidel, která musí být souhlasně přijata všemi zúčastněnými státy a za předpokladu fungující kosmopolitní instituce, jež by zastávala legitimní funkci v otázce použití

násilí. To znamená, že určitá forma násilí by mohla být v kosmopolitním uspořádání světa využita pouze se souhlasem zmíněné instituce (Ferrara 2007: 118). Tímto způsobem naplněný politický kosmopolitismus označuje Ferrara za neutopický, naopak podle něj předkládá politický kosmopolitismus realizovatelný návrh na uspořádání světa (Ferrara 2007: 118–119).

Dalším charakteristickým rysem, který Ferrara politickému kosmopolitismu přisuzuje, je transformativnost a příbuznost s Rawlsovským konceptem politické teorie. Politický kosmopolitismus se podle Ferrary ubírá jinou cestou než mnoho současných kosmopolitních teoretiků jako David Held, Nancy Fraser, Simon Caney a mnoho dalších, kteří vyzdvihují především důležitost demokracie jako nástroje k realizaci kosmopolitní vlády (Ferrara 2007: 120–121).

Politický kosmopolitismus totiž *„vychází z odmítnutí ideje rozšiřování vlastního chápání politické legitimacy, podle níž legitimita vyplývá z nenátlakového konsenzu svobodných a rovných občanů, na globální úroveň“* (Ferrara 2007: 121). Tuto myšlenku politický kosmopolitismus zavrhuje, protože současně zakotvená legitimita vlády, tak jak ji definuje Rawls, není aplikovatelná globálně, aniž by se nedotýkala také nezápádních politických kultur s odlišným přístupem k legitimitě. Z toho vyplývá, že pokud by měla být liberální legitimita aplikována celosvětově, musela by být celosvětová politická kultura nastavena na stejný demokraticko–politický systém, což činí tuto myšlenku značně utopickou (Ferrara 2007: 121). Principy legitimacy kosmopolitní vlády tedy podle Ferrary stojí na *„sblížující se vůli existujících států – přičemž některé jsou asociacemi svobodných a rovných států, jiné nikoli“* (Ferrara 2007: 122).

7.4 Politický kosmopolitismus a veřejný rozum

Politický kosmopolitismus se vůči ostatním všeobsažným teoriím kosmopolitismu vymezuje tím, že klade důraz na veřejný rozum a rozumnost celkově. Kosmopolitní vláda by tudíž měla podporovat pouze idey a rozhodnutí, které vyhovují podmínce veřejného rozumu a rozumnosti na globální úrovni.

„Rozumné“ musí korespondovat s naší představou sdílených pravd, formujících výchozí body našeho uvažování a tímto principem je zajištěna normativní síla (Ferrara 2007: 124–128).

Aby však byla idea kosmopolitismu skutečně globálně realizovatelná, je podle Ferrary nutné překročit rovinu veřejného rozumu (Ferrara 2007: 129). *„Demokracie v současnosti není univerzální formou vlády a politický kosmopolitismus se nemůže stát životaschopnou volbou pro celý svět, pokud se nestane nezávislým na procedurálních a substantivních základech jedné z forem politického režimu“* (Ferrara 2007: 129).

Ferrara také rozlišuje rozum spekulativní a deliberativní. Rozlišuje je na základě jejich přístupu k řešení problému. Zatímco spekulativní rozum se snaží dojít k řešení, které by bylo univerzálně platné v globálním měřítku nezávisle na kontextu a čase, deliberativní rozum usiluje o nalezení nejlepšího možného řešení v rámci daného kontextu a času. V tomto smyslu potom vidí Ferrara spojení politického kosmopolitismu právě s rozumem deliberativním (Ferrara 2007: 129–131).

Politický kosmopolitismus má potom za cíl právě ve vztahu k oné rozumnosti „férový stav mezinárodních vztahů a globální distribuce“. Tímto férovým stavem se rozumí stav, který je celosvětově a obecně považován za rozumný (Ferrara 2007: 131).

7.5 Klíčové myšlenky kosmopolitismu u Ferrary

Ferrara se zabývá především deliberativní demokracií a to především v postnacionálním kontextu, ve vztahu k Evropě a politickému kosmopolitismu.

Důležitým tématem, nad kterým se Ferrara zamýšlí, je osud deliberativní demokracie a jakým způsobem může obstát v postnacionálním světě. Klíčovým prvkem změny na cestě k postnacionální demokracii je podle něj role občanů jako tvůrců zákonů (Ferrara 2007: 78).

Důležitými požadavky, se kterými Ferrara spojuje politický kosmopolitismus, jsou normativita a rozumnost. Celkově pak charakterizuje politický kosmopolitismus jako „*a) normativní, b) ne-utopický, c) hluboce transformující naši představu o politice a d) utvářející myšlenku úzce spjatou s myšlenkou veřejného rozumu*“ (Ferrara 2007: 14–15). Důležitým argumentem, kterým Ferrara vysvětluje zmíněnou rozumnost je, že zajišťuje, aby se hledalo nejlepší možné řešení vyhovující všem a zároveň odpovídající našim sdíleným přesvědčením. Tak je zároveň zajištěn požadavek normativity (Ferrara 2007: 128).

Z těchto důvodů je politický kosmopolitismus podle Ferrary volbou pro globalizovaný svět a realizovatelným způsobem postnacionálního uspořádání světa (Ferrara 2007: 14).

8 ZÁVĚR

V samotném závěru této práce se pokouším vyzdvihnout a syntetizovat myšlenky jednotlivých autorů, obsažené v předchozí části této práce a jejichž prostřednictvím jsem se snažila vytvořit ucelený přehled o kosmopolitismu.

Na základě předchozích stran lze říci, že všichni zmínění autoři jsou ve shodě s myšlenkou, že kosmopolitismus je vhodnou cestou k pochopení a uspořádání dnešní globalizované a postnacionální společnosti. Současný koncept kosmopolitismu však není ještě ve fázi či stavu, kdy by byl schopen zcela a plnohodnotně vyřešit problémy nadnárodního charakteru. Důvody proč tomu tak je a následující možná řešení s u jednotlivých autorů sice liší, ale všichni pokládají za důležité, aby kosmopolitismus nezabředl pouze u teorie, ale stal se především spíše jakýmsi výzkumným programem, fungujícím v současné praxi.

Samotný kosmopolitismus v praxi je potom v očích každého z analyzovaných autorů odlišný, u Finea můžeme nalézt především formu kosmopolitního práva, která doplňuje současné mezinárodní právo. V pojetí Ulricha Becka je to potom reálně probíhající kosmopolitizace, reflektující následky procesů globalizace. Craig Calhoun věnuje pozornost především kosmopolitní Evropě, která byla podle něj kolébkou kosmopolitismu již dávno před vznikem takové kosmopolitní instituce, jako je Evropská unie. A konečně Allesandro Ferrara, který klade důraz na politický kosmopolitismus, jakožto v praxi realizovatelný způsob uspořádání postnacionálního světa.

Ze získaných materiálů lze také vysledovat, jaké kosmopolitní jevy a problémy provází současný svět a které z nich jsou pro jednotlivé autory nejzásadnější. Roberta Finea asi nejvíce znepokojuje problematika lidských práv v souvislosti s humanitární vojenskou intervencí, neboť oprávněnost těchto zásahů a jejich skutečná pomoc je velmi diskutabilní. Ulrich Beck mluví o kosmopolitních jevech, jako jsou teroristické útoky, finanční krize nebo třeba klimatické změny a upozorňuje na nejvíce znepokojivou charakteristiku těchto jevů, kterou je neočekávanost a globální dopad. Podle Craiga Calhouna je znepokojivá například role „světoobčana“ v kosmopolitním uspořádání nebo

prosazování zájmů elit podporující konzumní kosmopolitismus na úkor obyčejných lidí. Alessandra Ferraru potom asi nejvíce znepokojuje osud deliberativní demokracie v postnacionálním uspořádání.

Z těchto jednotlivých pohledů tak nakonec krystalizuje ucelený přehled o kosmopolitismu, který se snaží odpovědět na naléhavé existenční otázky dnešní společnosti. Přestože je téma kosmopolitismu aktuální, není na poli teorií rozhodně něčím novým. Navzdory tomu však stále ještě není plně schopen obstát v praxi, proto se také jednotliví teoretikové přou a doplňují svými názory, připomínkami a kritikami. Jedno je ale jisté, od kosmopolitismu se nesmíme odvrátit a současná sociologie by mu naopak měla věnovat větší pozornost.

8.1 Seznam použité literatury a pramenů

Anderson, Benedict. 2008. *Představy společenství. Úvahy o původu a šíření nacionalismu*. Praha: Carolinum.

Bauman, Zygmunt. 1999. *Globalizace. Důsledky pro člověka*. Praha: Mladá fronta.

Beck, Ulrich. 2007a. „The Cosmopolitan Condition. Why Methodological Nationalism fails.“ *Theory, Culture & Society* 24 (7–8): 286–290.

Beck, Ulrich. 2007b. *Co je to globalizace? – Omyly a odpovědi*. Brno: CDK.

Beck, Ulrich. 2011. „Cosmopolitanism as Imagined Communities of Global Risk.“ *American Behavioral Scientist* 55 (10): 1346–1361.

Beck, Ulrich. 2012. „Redefining the Sociological Project: The Cosmopolitan Challenge.“ *Sociology* 46 (1): 7–12.

Beck, Ulrich, Levy Daniel. *Cosmopolitanized Nations: Reimagining Collectivity in World Risk Society*. FMSH–WP–2013–27. February 2012.

Beck, Ulrich. *Risk, class, hazards and cosmopolitan solidarity/risk community – conceptual and methodological clarification*. FMSH–WP–2013. April 2013.

Calhoun, Craig. 2003a. „'Belonging' in the cosmopolitan imaginary.“ *Ethnicities* 3 (4): 531–553.

Calhoun, Craig. 2003b. „Nationalism and Cosmopolitanism“. Pp 93–126 in Umut Özkirimli (ed.). *Nationalism and its Futures*. New York: Palgrave Macmillan.

Calhoun, Craig. 2008. „Cosmopolitanism in the modern social imaginary.“ *Daedalus* 173 (3): 105–114.

Calhoun, Craig. 2009. „Cosmopolitan Europe and European studies.“ In C. Rumford (Ed.), *The SAGE handbook of European studies*: 637–655.

Ferrara, Alessandro. 2007. *Nedostatek soudnosti? Evropská a kosmopolitní otázka*. Praha: Filosofia.

Fine, Robert. 2011. *Kosmopolitismus. Základní ideje globálního uspořádání*. Praha: Filosofia.

Hill, D. Jason. 2004. „Je globální liberalismus paternalistický? Otázky morálního kosmopolitismu“. Pp 127–156 in Marek Hrubec (ed.). *Globální spravedlnost a demokracie*. Praha: Filosofia.

Juvin, Hervé; Lipovetsky, Gilles. 2012. *Globalizovaný západ. Polemika o planetární kultuře*. Praha: Prostor

Kant, Immanuel. 1999. *K věčnému míru*. Praha: Oikoymenh.

Keller, Jan. 2007. *Teorie modernizace*. Praha: Slon.

Mareš, Jiří. 2013. „Přehledové studie: jejich typologie, funkce a způsob vytváření.“ *Pedagogická orientace* 23 (4): 427–454.

Pithart, Petr. 2011. „Národní státy v procesu globalizace“. PP 145–167 in Václav Mezřický (ed.). *Perspektivy Globalizace*. Praha: Portál.

Wimmer, Andreas; Schiller G. Nina. 2009. „Metodologický nacionalismus a pohled za jeho hranice: Budování národního státu, migrace a společenské vědy“. *Sociální studia*. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity 1: 11–47.

Internetové zdroje:

<http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/sociology/staff/emeritus/robertfine/>

<http://www.ulrichbeck.net-build.net/>

<http://www.lse.ac.uk/aboutLSE/meetTheDirector/home.aspx>

http://en.wikipedia.org/wiki/Craig_Calhoun

http://en.wikipedia.org/wiki/Alessandro_Ferrara#Books_Authored

[Dostupnost zdrojů ověřena ke dni 25. 7. 2014]

9 RESUMÉ

This work aims to create a comprehensive overview of cosmopolitanism, which I'm trying to achieve with the four major theorists who work with the concept of cosmopolitanism. For the purposes of this study were selected three world-renowned sociologists: Robert Fine, Ulrich Beck and Craig Calhoun. As the fourth was chosen Allesandro Ferrara, who primarily focuses on political theory, within which is also considering cosmopolitanism. I will introduce individual authors, their main arguments and thesis of cosmopolitanism and my main effort will be also to capture their key ideas and arguments. This work has a survey study character, which concludes the synthesis of ideas and approaches of individual authors, so the aim of the work is fulfilled.